

Handboek **GROENE OVERHEID**

Ministerie
VAN RUIMTELIJKE ORDENING
& MILIEU

Handboek
GROENE **OVERHEID**

COLOFON

Handboek GROENE OVERHEID
Ministerie van Ruimtelijke Ordening & Milieu
Copyrights © Paramaribo, Maart 2023
Opgesteld en design door HUMUS Consulting
Redesign door ChadLab

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van de Ministerie van Ruimtelijke Ordening & Milieu.

VOORWOORD

Door het aannemen van een aantal Internationale en daaruit voortvloeiende Nationale wetten, heeft Suriname zich gecommitteerd aan het actief bijdragen aan milieuvriendelijk handelen.

Behalve de overheidsinspanningen om milieuvriendelijke initiatieven op te zetten in de gemeenschap, is er ook een groeiende behoefte om milieuvriendelijkheid te stimuleren op de ministeries, overheidskantoren en andere aan de overheid gelieerde werkplekken.

Het ministerie van Ruimtelijke Ordening en Milieu heeft daarom vanuit één van haar principiële taken, gemeend de eerste stap te zetten richting een milieuvriendelijke overheid. Dit handboek geeft daarin richting.

INHOUD

Voorwoord	5
Het “groene overheid” initiatief	8
Waar gaat het precies over	9
Groene ontwikkeling als deel van Milieubescherming	10
Waarom de transformatie naar een groene overheid	10
Milieuoverwegingen	12
Milieu Wet- en regelgeving in Suriname	12
<i>Sustainable Development Goals</i>	12
<i>Nationally Determited Contribution (NDC)</i>	15
<i>National Adaption Plan (NAP)</i>	15
<i>Milieu Raamwet</i>	15
Milieu principes	15
Beleid gerelateerde principes	16
<i>Groene overheid coördinatieteam</i>	17
<i>Milieudoelstellingen en actieplan</i>	17
<i>Proces en activiteiten Monitoren</i>	17
Uitvoeringsprincipes	17
<i>Groene aanbestedingsprincipes</i>	17
<i>Verbetering van de energie-efficiëntie</i>	17
<i>Verminderd gebruik van natuurlijke hulpbronnen</i> <i>en kantoormaterialen</i>	18
<i>Afvalvermindering en recycling</i>	18
<i>Duurzaam vervoer</i>	18
<i>Een gezonde werkomgeving creëren</i>	18
Stappenplan naar een milieuvriendelijke werkplek	19

Weetjes en Tips! Energiegebruik	22
Gebruik van licht	22
Efficiënter gebruik van Air conditioning	23
Integrale kantoorfaciliteiten	23
Apparatuur	24
Keukenruimten	24
Weetjes en Tips! Waterverbruik	25
Toilet(groepen)	25
Wasbakken	25
Weetjes en Tips! Materiaalgebruik	26
Papier besparen	26
Besparen van toiletpapier en servetten	27
Afval scheiden en hergebruiken	27
Aankopen van materiaal	27
Evenementen en vergaderingen	28
Weetjes en Tips! Transport	29
Algemeen	29
Vergaderingen	29
Quick Wins	30
Werkboek	32

HET
"GROENE
OVERHEID"
INITIATIEF

WAAR GAAT HET PRECIËS OVER?

In de afgelopen jaren zijn milieuvraagstukken steeds vaker het onderwerp in de wereld. Onder andere de wereldwijde klimaatverandering onder invloed van voortdurende toename van de concentratie van broeikasgassen is een aandachtspunt.

Er wordt voorspeld dat als er geen oplossing is om de uitstoot van broeikasgassen aanzienlijk te verminderen, de temperatuur op aarde 3,7 - 4,8 graden Celsius kan stijgen in vergelijking met de pre-industriële tijd. Dit kan leiden tot nog meer hittegolven, stormen, droogte, hevige overstromingen op grote schaal vooral in de kuststreken en andere zware natuurrampen, wat enorme schade zal toebrengen aan de mensheid en het ecosysteem. Wereldwijd zullen de voedselproductie en andere productiesystemen maar ook het levensonderhoud in gevaar komen.

Om dit alles tegen te gaan is door een collectiviteit van landen over de wereld overeengekomen om wereldwijde issues met betrekking tot het milieu gezamenlijk aan te pakken. Dit gebeurt volgens het principe van “Duurzame Ontwikkeling”.

DUURZAME ONTWIKKELING

Een ontwikkelingsproces waarbij strikt en in harmonieuze mate wordt gewerkt aan de 3 aspecten van ontwikkeling, met name economische ontwikkeling, sociale ontwikkeling en milieubescherming.

Zoals overeengekomen op de Earth Summit in Rio de Janeiro in 1992 en de World Summit in Johannesburg in 2002

GROENE ONTWIKKELING ALS DEEL VAN MILIEUBESCHERMING

Groene ontwikkeling is een van de onderdelen van milieubescherming. De vier belangrijkste doelen van groene ontwikkeling zijn:

1. Het bevorderen van duurzaam energieverbruik;
2. Het verminderen van exploitatie- en onderhoudskosten,
3. Het beperken van de impact op kostbare natuurlijke hulpbronnen en,
4. Het creëren van woon- en werkplaatsen die de gezondheid en productiviteit van mensen bevorderen.

Niet alleen op individueel niveau maar ook op collectief niveau kunnen wij bijdragen aan de Groene ontwikkeling. Ook voor Particuliere bedrijven en overheden is hierin een rol weggelegd. Deze kunnen als groen worden beschouwd als zij in hun bedrijfsvoering en of beleid, duurzame elementen bevatten die voldoen aan de vier bovengenoemde doelen.

WAAROM DE TRANSFORMATIE NAAR EEN GROENE OVERHEID

Het is duidelijk; we moeten met zijn allen zuinig zijn op het milieu zodat wij er nog eeuwen gebruik van kunnen maken!

De overheid van Suriname heeft daarom in haar tweede Nationally Determined Contribution (NDC) welke in 2019 is ingediend bij de Verenigde Naties (VN), aangegeven dat zij zich zal committeren aan een positieve bijdrage aan het milieu.

De Surinaamse NDC bestaat uit een pakket aan beleidsinitiatieven en maatregelen met sectorale subdoelstellingen, waaronder verbeterde bijdragen van vier van de zes uitstotende sectoren van het land: bossen, elektriciteit, landbouw en transport, die samen naar schatting 70% van emissies dekken. Onder andere Jaarlijks worden er landelijk in verschillende regio's, milieu gerelateerde initiatieven door de overheid in samenwerking met de gemeenschap uitgevoerd.

Vanaf nu is de overheid, vanuit het ministerie van Ruimtelijke Ordening en Milieu (ROM) voornemens om ook vanuit de overheid het milieuvraagstuk aan te pakken. Dit houdt in dat binnen het overheidshuishouden initiatieven genomen zullen worden om milieuvriendelijker en –bewuster om te gaan.

Dit houdt o.a. in dat overheidskantoren zullen worden getransformeerd tot Groene gebouwen.:

- **Water en energie zoveel als mogelijk bespaard zal worden**
- **Materialen en middelen efficiënt gebruikt zullen worden**
- **Productie van afval geminimaliseerd zal worden**
- **Een gezond binnenklimaat gecreëerd zal worden in overheidsgebouwen**
- **Technologische verbeteringen zullen worden gedaan die kosten- en energiebesparend zijn**

Activiteit in het kader van Recycling - ministerie ROM i.v.m. Earth Hour 2022

MILIEU- OVERWEGINGEN

MILIEU WET- EN REGELGEVING IN SURINAME

Suriname ondersteund verschillende wereldwijd erkende milieu gerelateerde verdragen. Belangrijk hierbij is de bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG's) en ook de Nationally Determined Contribution, de National Adaptation Plan en de Milieu Raamwet.

Sustainable Development Goals

Met een SDG-performance score van 71.59, staat Suriname op de 62ste plaatst van 163 deelnemende landen. Hoewel er nog grote uitdagingen zijn, zijn wij redelijk goed op weg met inspanningen. De status voor de direct milieu gerelateerde doelen volgens inschattingen van de Verenigde Naties:

6 CLEAN WATER AND SANITATION

De bevolking gebruikt ten minste basis drinkwater en sanitaire voorzieningen.

7 AFFORDABLE AND CLEAN ENERGY

De bevolking heeft toegang tot elektriciteit en schone brandstoffen. Handhaving van de SDG-prestaties met betrekking tot CO₂-emissies door brandstofverbranding per totale elektriciteitsproductie.

12 RESPONSIBLE CONSUMPTION AND PRODUCTION

Op productie gebaseerde stikstofemissie en stikstofemissies gerelateerd aan import zijn op peil.

13 CLIMATE ACTION

De CO₂ uitstoot van fossiele brandstof verbranding en cement productie op peil. Suriname is Carbon negatief.

Nationally Determined Contribution (NDC)

NDC's geven de inspanningen van landen weer om de nationale emissies te verminderen en zich aan te passen aan de gevolgen van klimaatverandering.

De NDC is gebaseerd op een innovatieve 'triple stream model' where developed, whereby adaptation action will focus on the most vulnerable and highly impacted sectors.

National Adaptation Plan (NAP)

Het National Adaptation Plan van Suriname is de leidraad op basis waarvan (toekomstige) inspanningen van het land afgestemd worden op de doelstellingen van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering (UNFCCC). Dit NAP is een basis voor de integratie van overwegingen met betrekking tot klimaatverandering in nationale strategische en sectorale plannings- en budgetteringsprocessen. Ook het beheer en de vermindering van de risico's van klimaatverandering op lange termijn in Suriname zullen aan de hand van dit plan worden uitgewerkt.

Het Nationaal Aanpassingsplan 2019 (NAP) is een verdere bouwsteen voor de klimaatstrategie van Suriname. Het is gericht op integratie en mainstreaming van aanpassingskwesties in beleid, programma's, activiteiten en ontwikkelingsplanningsprocessen en -strategieën, in meerdere sectoren en niveaus. In het NAP worden strategische aanpassingsprioriteiten op nationaal niveau vastgesteld, waarbij strategische doelstellingen, aanpassingsmaatregelen en resultaten voor elke prioriteit worden genoteerd.

Milieu Raamwet

Sinds mei 2020 is de Milieu Raamwet van kracht in Suriname. Deze wet stelt het land in staat “om in het kader van de duurzame ontwikkeling van Suriname een beleidstrategie en milieustrategie te ontwikkelen die een evenwichtige balans creëert tussen economische groei en milieubescherming, teneinde te kunnen beantwoorden aan de aspiraties van het Surinaams volk”.

Deze wet gaat over de bescherming en het duurzaam beheer van het milieu in Suriname en de implementatie en uitvoering van verplichtingen die voortvloeien uit het lidmaatschap van Suriname aan internationale overeenkomsten, waaronder het VN-Raamverdrag inzake klimaatverandering, het VN-Verdrag inzake biologische diversiteit, het Parijs Akkoord en de conventies van Basel, Stockholm, Rotterdam en Minamata.

MILIEU PRINCIPES

Voor de transformatie richting een milieuvriendelijke overheid zullen noodzakelijke maatregelen getroffen moeten worden. Bij het vaststellen van de maatregelen zal er rekening gehouden moeten worden met een aantal management- en ook uitvoeringsprincipes.

Management gerelateerde principes hebben te maken met managementzaken zoals het stellen van milieudoelstellingen en het vergroten van het milieubewustzijn van het personeel. De aan uitvoering gerelateerde principes kenmerken het handelen van het personeel als het gaat om belangrijke milieuaspecten zoals energie en afval.

De belangrijkste factor bij deze principes is de mensfactor. Dit is een overkoepelende factor waarbij alle belanghebbenden op het ministerie betrokken zullen worden bij de implementatie en uitvoering van het traject richting een milieuvriendelijk ministerie.

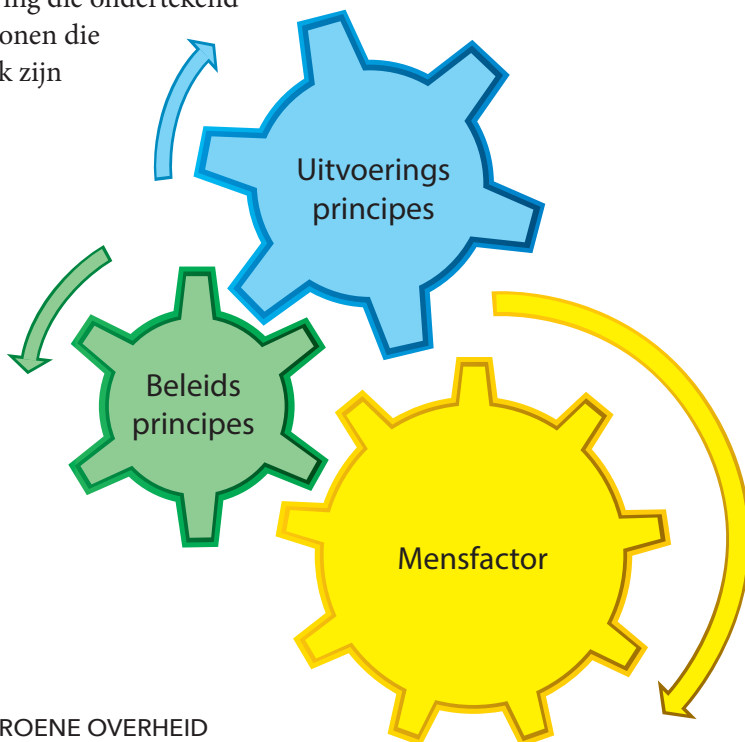
De volgende principes zijn aan de orde:

BELEID GERELATEERDE PRINCIPES

Environment commitment and policy.

De beleidsmakers en overige topambtenaren op het ministerie zijn toegewijd aan het transformatieproces richting een milieubewust en -vriendelijk ministerie en ondersteunen vanuit hun positie de pro-milieu initiatieven en activiteiten.

Er is een verklaring die ondertekend is door alle personen die verantwoordelijk zijn voor het beleid.

Groene overheid coördinatieteam

Het kantoor moet een persoon (een green office coördinator) en team uit het kantoorpersoneel selecteren om de uitvoering van de green officeactiviteiten te coördineren.

Milieudoelstellingen en actieplan

Op basis van de specifieke kenmerken en situatie van het ministerie moeten voor de belangrijkste milieuaspecten specifieke milieudoelstellingen worden gedefinieerd. Op basis van deze doelstellingen wordt er een duidelijk milieuactieplan ontwikkeld waarin continuïteit en de constante verbetering van de milieuprestaties gericht op de toekomst zijn opgenomen.

Proces en activiteiten Monitoren

De milieudoelstellingen, actieplan, en ook de uitgevoerde milieuoactiviteiten moeten regelmatig gecontroleerd worden. Hiervoor moeten vooraf indicatoren gedefinieerd worden die als leidraad gebruikt zullen worden bij de monitoring.

UITVOERINGSPRINCIPES

Groene aanbestedingsprincipes

Er moeten groene criteria en procedures worden opgesteld die zullen gelden bij het inkopen van kantoorbenodigdheden en -diensten.

Verbetering van de energie-efficiëntie

Er moeten maatregelen worden vastgesteld en geïmplementeerd voor het besparen van energie.

Verminderd gebruik van natuurlijke hulpbronnen en kantoormaterialen

Er moeten maatregelen worden vastgesteld die het verbruik van natuurlijke hulpbronnen en kantoormaterialen helpen terugdringen.

Afvalvermindering en recycling

Er moeten maatregelen worden vastgesteld voor afname en scheiding van afval en ook hergebruik van goederen.

Duurzaam vervoer

Er moet worden vastgesteld hoe de impact van transport het best geminimaliseerd kan worden.

Een gezonde werkomgeving creëren

Er moeten maatregelen worden vastgesteld voor het creëren en bevorderen van een gezonde en maatschappelijk verantwoorde werkomgeving/omstandigheden.

Koni doti project 2022: Gescheiden afval opgehaald en geleverd voor recycling

STAPPENPLAN NAAR EEN MILIEUVRIENDELIJKE WERKPLEK

A modern office desk with a bamboo plant and a chair. The desk is light-colored with a dark top. On the desk, there is a large green bamboo plant in a silver pot, a silver chair, and a yellow pen holder. The background is a dark, textured wall.

Nu de Groene gedachte eenmaal op gang is, is het natuurlijk handig om volgens een bepaald systeem ernaar toe te werken om daadwerkelijk te komen tot een groene werkplek – een milieuvriendelijk ministerie. Dat kan middels het volgende stappenplan:

1

Om het traject te doen slagen zijn er mensen nodig die de gedachte kunnen helpen uitdragen. Wijs trekkers aan die getraind worden in wat milieuvriendelijkheid is en hoe milieubewuste keuzes te maken.

2

Stel concrete acties vast en werk een activiteiten schema uit op basis waarvan het trekkers team aan de slag kan met de overige medewerkers.

3

Na getraind te zijn zal de trekkersgroep de milieuvriendelijkheidsgedachte en het milieubewustzijn promoten op het ministerie. Zij zijn daarnaast ook aanspreekpunt waar o.a. ideeën kunnen worden gedeponereerd.

4

Voor het behalen van succes is het van belang dat iedereen getraind wordt. De trekkersgroep kan een rol spelen bij het trainen van collega's. Voor diepgaandere onderwerpen kan expertise worden ingehuurd.

5

Samen op weg naar een milieuvriendelijk ministerie! De milieuactiviteiten zullen met zijn allen worden uitgevoerd onder begeleiding van het trekkers team dat de voortgang bijhoudt.

6

Alle uitgevoerde activiteiten leiden tot het grotere doel. Het trekkers team neemt het voortouw in het nagaan of de doelen zijn behaald, welke doelen moeten worden aangepast en of doelen aangescherpt moeten worden.

HET STAPPENPLAN

Uitvoeren
milieuactiviteiten
volgens kalender

Evaluëren
milieuactiviteiten

Milieutraining en vergroten
milieubewustzijn overig
personeel

Promoten milieuvriendelijkheid op
de werkplek

Uitwerken concrete
milieuactiviteiten

Opzetten en trainen
trekkersgroep
Milieuvriendelijkheid

WEETJES EN TIPS! **ENERGIEGEBRUIK**

ENERGIEBESPARING VERLAAGT DE BEDRIJFSKOSTEN EN VERMINDERT DE KOOLSTOFEMISSIONS DIE BIJDAGEN AAN DE WERELDWIJDE KLIMAATVERANDERING.

Wat we kunnen doen...

Zie de volgende lijst aan tips voor energiebesparing en efficiënter energieverbruik.

GEBRUIK VAN LICHT

- Gebruik LED lampen
- Zet de verlichting uit wanneer en waar die niet in gebruik is
- Gebruik tafellampen in plaats van plafondlampen op werkplekken met minder bemensing
- Gebruik waar mogelijk natuurlijk licht
- Gebruik afzonderlijke schakelaars voor elk licht of elke groep lampen
- Label lichtschakelaars om de locatie van lichten aan te geven, wat helpt bij het uitschakelen van onnodige verlichting
- Installeer schakelbezettingssensoren om de verlichting automatisch uit te schakelen wanneer er niemand aanwezig is
- Installeer timers op buitenverlichting

EFFICIËNTER GEBRUIK VAN AIR CONDITIONING

- Controleer of deuren en ramen goed zijn afgedicht om luchtverlies te voorkomen
- Overweeg werken met open ramen (vooral als het buiten niet te druk en luidruchtig is)
- Gebruik waar en wanneer mogelijk het liefst ventilatoren. Deze kunnen helpen de buiten lucht te circuleren, waardoor er minder airconditioning nodig is
- Laat regelmatig onderhoud uitvoeren aan airconditioners om ervoor te zorgen dat ze zo efficiënt mogelijk werken
- Bij het aanschaffen van nieuwe airconditioning systemen kies voor de meest energie-efficiënte modellen
- Overweeg om oude airconditioners te vervangen als deze minder efficiënt blijken te werken
- Let er bij het aanschaffen van nieuwe airconditioners op dat de juiste afmeting wordt gekocht voor betreffende

INTEGRALE KANTOOR-FACILITEITEN

- Overweeg faciliteiten zoals isolatiepanelen, muren, daken, gangpaden, groenafdekking, omdat ze zullen helpen om energie te besparen
- Overweeg om een zonne-energiesysteem op het dak van het kantoor te installeren
- Gebruik isolerende, meerdaagse deuren en ramen
- Installeer raambeglazing, films of tinten om het zonlicht en de warmte te reflecteren en te verminderen
- Bij een nieuw ontwerp/ het herinrichten van een gebouw, plaats het gebouw en de deuren en ramen zodanig dat er geprofiteerd kan worden van/ zo min mogelijk last ondervonden wordt van natuurlijk licht, verwarming en schaduw.

APPARATUUR

- Schakelapparatuur uit aan het einde van de werkdag en wanneer deze niet in gebruik is (omdat ze nog steeds een kleine hoeveelheid energie verbruiken wanneer niet uitgeschakeld en de stekker nog in het stopcontact is)
- Kies voor apparatuur (printer, kopieermachine, fax, etc.) met energiebesparende modus en energiebesparend merk
- Overweeg om printers, kopieermachines, fax, etc. in een privékamer (zonder airconditioner) te plaatsen omdat deze warmte produceren
- Instellen van automatisch uitschakelen van computers wanneer deze niet in gebruik zijn en aan het einde van de werkdag
- Uitschakelen van computermonitors als niet in gebruik
- Gebruik energiebesparende LCD voor computer en laptop
- Gebruik printers met inkt-/tonerbesparingsmodus
- Probeer zoveel mogelijk in bulk uit te printen/ kopiëren omdat elke opstart extra energieverbruik betekent
- Kies voor apparatuur die meerdere functies integreert in plaats van meerdere apparaten te kopen

KEUKENRUIMTEN

- Doe het koffiezetapparaat, de waterkoker uit als er geen behoefte is aan warm water/ koffie
- Vervang de magnetron als deze langer dan 5 jaar meegaat
- Plaats de koelkast op ongeveer 15 cm afstand van de muur
- Controleer altijd of de koelkastdeur goed dicht is

WEETJES EN TIPS! **WATERVERBRUIK**

DOOR SYSTEMEN TE INSTALLEREN WAARBIJ REGENWATER WORDT OPGEVANGEN EN GEBRUIKT VOOR TOILETTEN EN WASBAKKEN, KUNNEN WE HEEL VEEL SCHOON DRINKWATER BESPAREN!

Wat we kunnen doen...

Zie de volgende lijst aan tips voor energiebesparing en efficiënter waterverbruik.

TOILET(GROEPEN)

- Gebruik toiletten met dubbele spulfuncties voor kleine en grote spoel optie
- Controleer regelmatig de waterspoeltank op lekkages. Als nodig, repareer het onmiddellijk
- Plaats stickers om personeel en bezoekers te herinneren om zuinig om te gaan met water

WASBAKKEN

- Bij gebruik van kranen met aan/uit sensor, kies voor 1 die steeds binnen 6 seconden uitgaat
- Plaats ook hier stickers om gebruikers eraan te herinneren om water te besparen
- Let op lekkages en repareer zo gauw mogelijk

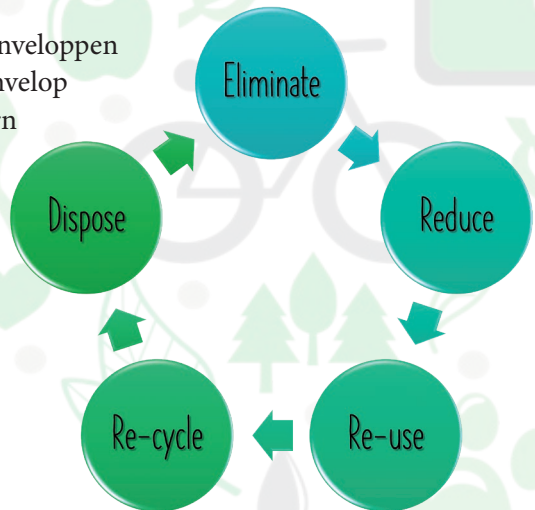
WEETJES EN TIPS! MATERIAALGEBRUIK

Wat we kunnen doen...

Hieronder een lijst met tips voor efficiënter materiaal gebruik.

PAPIER BESPAREN

- Print alleen documenten als dat hoognodig is. Probeer zoveel mogelijk digital te lezen en gebruik E-mail of online mogelijkheden om informatie te delen in plaats van af te drukken
- Print dubbelzijdig (gebruik printers met deze functie) Bij printen voor bijvoorbeeld document opslag, probeer de N-up-afdrukmodus te gebruiken (meerdere pagina's op één print pagina)
- Verklein zoveel mogelijk het lettertype, en stel linker- en rechtermarge, kop- en voettekst zo minimaal mogelijk in
- Vraag leveranciers om informatie via e-mail te verzenden in plaats van post af te drukken
- Hergebruik papier (A4tjes, enveloppen etc.) zoveel mogelijk (oude envelop voor interne gebruik of extern door nieuwe adres stikker erop te plakken), mappen, kartonnen boxen etc.

BESPAREN VAN TOILETPAPIER EN SERVETTEN

- Gebruik servetten voor het drogen van handen pas nadat overtollig water van de handen is afgeschut. Hierdoor heb je minder papier nodig.
- Gebruik een doek in plaats van servetten om de handen te drogen
- Gebruik geen servetten maar een wasbare doek om tafels en ander meubilair schoon te maken
- Gebruik een privézakdoek in plaats van servetten
- Gebruik niet meer toiletpapier dan nodig
- Stickers kunnen helpen om ons te herinneren aan ons voornemen om milieuvriendelijker te zijn.

AFVAL SCHEIDEN EN HERGEBRUIKEN

- Gebruik in plaats van privé prullenbakken alleen centrale bakken voor het deponeren van papierafval. Plaats op de bakken duidelijk de instructie om papierafval zo veel mogelijk te beperken
- Wijs een inzamelplaats aan voor papier dat gerecycled moet worden
- Alle afvalbakken op centrale locaties plaatsen en uitrusten met duidelijke labels: organisch afval, anorganisch afval, recycle materiaal
- Hergebruik verpakkingsmateriaal zoveel mogelijk

AANKOPEN VAN MATERIAAL

- Stel een aankoopbeleid vast met een hogere prioriteit voor milieuvriendelijke producten
- Vraag leveranciers altijd om producten/ goederen in enkele verpakkingen te leveren (geen zakken die niet nodig zijn)

EVENEMENTEN EN VERGADERINGEN

- Kies voor leveranciers die de Groene gedachte ondersteunen: drank in grote verpakking i.p.v. flessen per persoon, voeding in biologisch afbreekbare verpakking, etc.
- Minimaliseer drukwerk tijdens vergadering/ evenement, gebruik online en elektronische materialen
- Hergebruik naambadges zoveel mogelijk
- Fysieke banners kunnen vervangen worden door geprojecteerde achtergronden te gebruiken
- Stimuleer afvalscheiding ook tijdens vergaderingen/ evenementen!
- Let op dat er geen onnodige producten (bijvoorbeeld met dezelfde functies) worden aangeschaft.
- Kies voor de optie om inkt cartridges zo veel mogelijk te hergebruiken en bij te vullen.
- Koop inktsoorten die worden geproduceerd van milieuvriendelijke materialen zoals inkt gemaakt van planten
- Schaf liever apparatuur aan met meerdere functies (alles-in-één). Verminder het gebruik van bijvoorbeeld enkele en kleine printers
- Kantoorbenodigdheden zoveel mogelijk samen gebruiken om overtollige aankopen te voorkomen
- Zeg nee tegen eenmalig gebruik van eetgerei zoals borden, lepels etc. Investeer liever in de herbruikbare in plaats van de wegwerp variant
- Koop zoveel mogelijk grote voorraad goederen in plaats van enkele stuks om verpakkingen te besparen
- Koop doeken in plaats van papieren servetten
- Kies bewust voor producten verpakt in recyclebaar materiaal. Gebruik milieuvriendelijke producten!

WEETJES EN TIPS!

TRANSPORT

Wat we kunnen doen...

Hieronder een lijst met tips voor efficiënter materiaal gebruik.

ALGEMEEN

- Stimuleer het gebruik van het openbaar vervoer door medewerkers
- Overweeg om hybride auto's te kopen voor het ministerie
- Controleer altijd de bandenspanning om de energie-efficiëntie te optimaliseren
- Voer regelmatig onderhoud uit op vervoermiddelen
- Kies steeds de kortste route
- Stimuleer combineren van transport onder personeel waar en wanneer mogelijk

VERGADERINGEN

- Overweeg de virtuele optie voor vergaderingen/ evenementen. Deze optie bespaart het reizen van en naar de locatie en zorgt dus voor minder uitstoot
- Bij fysieke meetings, kies voor een centraal gelegen locatie die het reizen van deelnemers minimaliseert

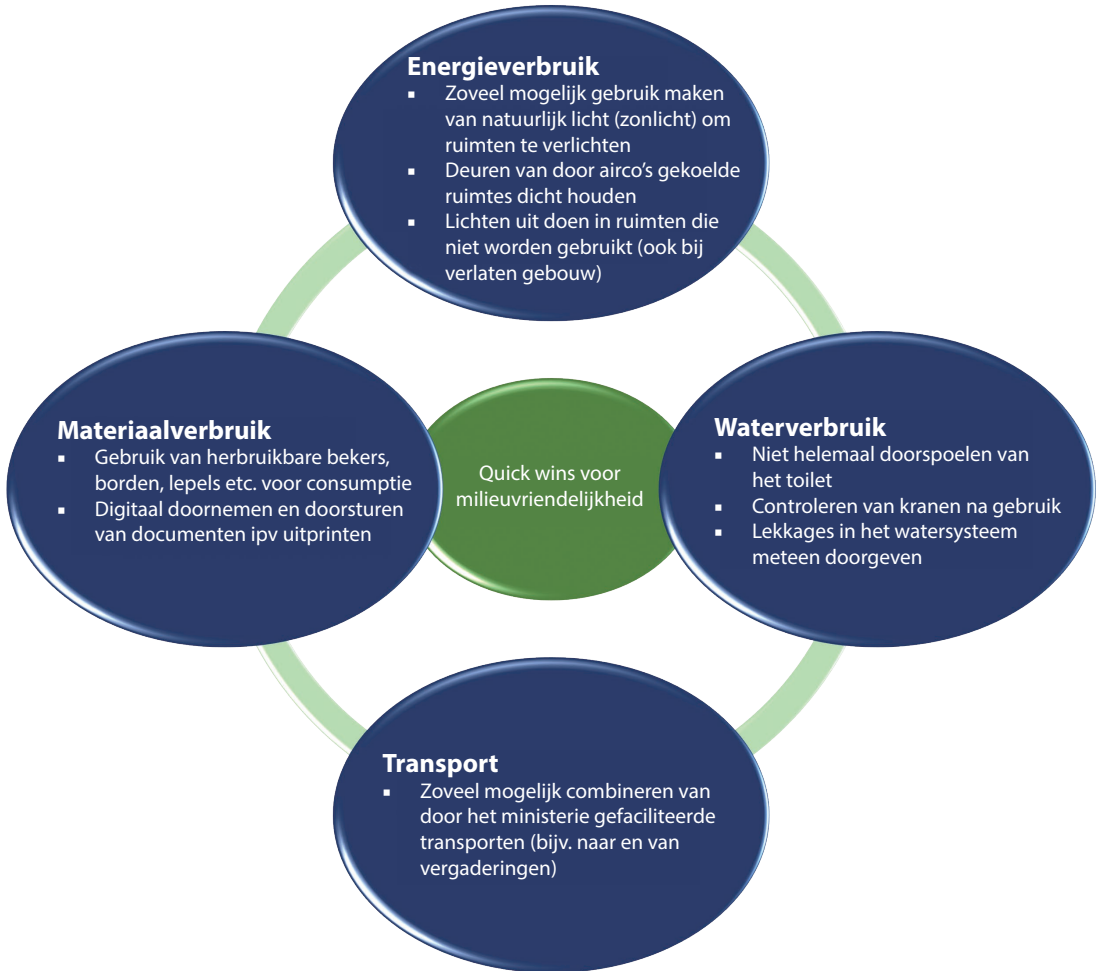
QUICK WINS

Het implementeren van het “Milieuvriendelijkheid binnen de overheid” initiatief zal een grote taak zijn die veel ommekeer met zich zal meebrengen voor de dagelijkse gang van zaken van de medewerkers en ook binnen het beleid.

Onder andere de huidige financiële prioriteiten, inrichting van de werkomgeving en de manier van werken en handelen die reeds diepgeworteld zijn, zullen aan verandering onderhevig zijn. In sommige gevallen zal in eerste instantie een middenweg gekozen moeten worden op weg naar het eindpunt, terwijl er quick wins zijn die vanaf het begin kunnen worden aangepakt en meteen zichtbare voordelen kunnen opleveren; ‘Quick wins’.

QUICK WINS VOORBEELD

Probeer per categorie na te gaan welke Quick wins er behaald kunnen worden en ga eerst daarmee aan de slag!

Het vergroten van het milieubewustzijn van medewerkers loopt dwars door alle andere stappen. Alleen zo is succes gegarandeerd!

WERKBOEK

INTRODUCTIE

Dit deel van het handboek kan gebruikt worden om per ministerie/ per afdeling de milieuvriendelijkheid status te bepalen, volgens de uitgewerkte stappen.

Er is gelegenheid om per milieuonderdeel de status bij te houden. Aan de hand van dit werkboek kunnen evaluaties vormgegeven worden en eventueel activiteiten worden aangepast/ aangescherpt.

Nogmaals, deze waardevolle stap richting een milieuvriendelijke overheid zal voor de nodige veranderingen zorgen in de dagelijkse gang van zaken. Desondanks is het een zeer belangrijke stap in de goede richting. Samen kunnen wij het aan en dus gaan wij ervoor.

Bedankt voor jouw bijdrage, hoe klein die ook lijkt.

Succes!

CHECKLIST TRANSPORT

Omschrijving	Ja	Nee
Transport van en naar vergaderingen wordt centraal geregeld		
Medewerkers komen minimaal 1x per week met openbaar vervoer naar het werk		
Bij het uitkiezen van vergader locaties wordt rekening gehouden met de afstand		
Medewerkers rijden met elkaar mee naar het werk waar mogelijk (vanwege gezamenlijke buurt)		

CHECKLIST WATERGEBRUIK

Omschrijving	Ja	Nee
Kranen worden regelmatig gecontroleerd en zijn altijd goed dicht		
Toiletten worden regelmatig gecontroleerd op lekkage		
Ophetministeriezijnerspecialewaterbesparende kranen en toiletten		
Er zijn op centrale locaties stickers om ons eraan te herinneren aan zuinig watergebruik		

CHECKLIST MATERIAAL GEBRUIK

Omschrijving	Ja	Nee
Er zijn afvalbakken/ tonnen met aanwijzingen voor het scheiden van afval		
Bij het aankopen van goederen kiezen we voor verpakkingen van afbreekbaar materiaal		
Wij hergebruiken zoveel mogelijk papier, verpakkingsmateriaal etc.		
Dagelijks gebruik van wegwerp eetgerei is verboden/ wordt ontmoedigd		
Wij printen zo min mogelijk documenten en kiezen bewust voor digital doornemen, doorsturen en opslaan		

CHECKLIST ENERGIE GEBRUIK

Omschrijving	Ja	Nee
Kranen worden regelmatig gecontroleerd en zijn altijd goed dicht		
Toiletten worden regelmatig gecontroleerd op lekkage		
Ophetministeriezijnerspecialewaterbesparende kranen en toiletten		
Er zijn op centrale locaties stickers om ons eraan te herinneren aan zuinig watergebruik		

INFO MILIEUTREKKERS

Omschrijving	Ja	Nee
Kranen worden regelmatig gecontroleerd en zijn altijd goed dicht		
Toiletten worden regelmatig gecontroleerd op lekkage		
Ophetministeriezijnerspecialewaterbesparende kranen en toiletten		
Er zijn op centrale locaties stickers om ons eraan te herinneren aan zuinig watergebruik		

Voor het samenstellen van dit handboek is gebruik gemaakt van inzichten uit bestaande Milieuhandboeken.

Ministerie
VAN RUIMTELIJKE ORDENING
& MILIEU

